

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
/Віталій АНДРЕЙКО/
«30» *серпня* 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СТАРОДАВНІЙ СВІТ: ІСТОРІЯ, ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	034 Культурологія
Освітня програма	Культурологія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Стародавній світ: історія, людина, суспільство» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 034 Культурологія, освітньої програми «Культурологія».

Розробник: Мойжес В. В., к.і.н., доцент кафедри археології, етнології та культурології ФІМВ

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та культурології

протокол № 11 від «9» червня 2023 р.

Завідувач кафедри Надія КЕРЕЦМАН

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 8 від «30» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	1	1
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	1	1
	Лекції:	
	50	14
	Практичні (семінарські):	
	24	6
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	76	130

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативний курс «Стародавній світ: історія, людина, суспільство» є базовим для підготовки висококваліфікованих фахівців-культурологів. Дисципліна викладається на факультеті історії та міжнародних відносин протягом першого семестру, 1-го року навчання у відповідності до освітньої програми підготовки бакалаврів спеціальності 034 Культурологія.

Метою навчальної дисципліни є систематичне, комплексне, об'єктивне вивчення та аналіз суспільного та політичного розвитку людства протягом епохи первісних часів, часів існування давньосхідних та античної (греко-римської) цивілізацій. Курс спрямований на формування у студентів комплексного бачення та сприйняття особливостей давніх часів, їх досягнень та внесків в історію світової цивілізації та в історію усього людства. Також передбачено аналіз нових тенденцій в світовій та вітчизняній історії та новітніх наукових поглядів на окремі аспекти розвитку давніх цивілізацій. Завдяки вивченню названої дисципліни студенти повинні з'ясувати особливості і закономірні риси формування специфічної моделі відносин між людиною давніх часів та державними, політичними, ідеологічними, соціальними інститутами.

Дослідження давніх часів дозволяє реконструювати так зване «обличчя епохи», дозволяє відчувати її унікальний колорит. До цього варто додати, що вивчення давніх цивілізацій в контексті зазначеної дисципліни безпосередньо пов'язано із вивченням ментальності та поведінки людини, її активності та творчості, специфіки її мислення. В зміст та організацію викладання дисципліни закладено хронологічний та цивілізаційний принципи. Розглядаються фактори, які сприяли формуванню людини та давніх цивілізацій (природно-кліматичні, зовнішньополітичні, господарські тощо). Курс передбачає розгляд суспільно-політичних явищ та процесів в історичному аспекті, тому до нього також включені базові відомості про історію первісного, давньосхідних та античних суспільств.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідної спеціальності таких компетентностей:

- **інтегральна компетентність** – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів культурології, а також характеризується комплексністю та невизначеністю умов;
- **загальні компетентності (ЗК):**
 - здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК – 01);
 - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК – 03);
 - вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК – 04);
 - здатність працювати автономно (ЗК – 07);
 - здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК – 09);
- **фахові компетентності (ФК):**
 - здатність презентувати результати професійної діяльності в усній та письмовій формі, надавати відповідну аргументацію (ФК – 01);
 - здатність критично аналізувати культурні явища та процеси з використанням загальнонаукових та спеціальних наукових методів (ФК – 03);
 - здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо) (ФК – 04);
 - здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об’єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів (ФК – 09).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумови вивчення навчальної дисципліни «Стародавній світ: історія, людина, суспільство» ОПП не визначені.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми, вивчення навчальної дисципліни «Стародавній світ: історія, людина, суспільство» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їх аргументацію	ПРН – 02
Збирати, упорядковувати та аналізувати інформацію щодо культурних явищ, подій та історико-культурних процесів	ПРН – 05
Розуміти чинники культурної динаміки, принципи періодизації культурних процесів, їх специфічні риси та характеристики	ПРН – 07
Інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту	ПРН – 08

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Стародавній світ: історія, людина, суспільство»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Набуття навиків критичного та творчого мислення й професійно-ділового спілкування із застосуванням фахової термінології; демонстрація міжособистісної взаємодії та толерантного ведення дискусії, аргументування власних думок з дотриманням вимог професійної етики	ПРН – 02
Набуття навиків наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування). Розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і бібліографії. Вміти користуватися інформаційними та комунікаційними технологіями, здійснювати пошук та аналіз інформації з різних джерел. Вміння	ПРН – 05

орієнтуватися в сучасних програмних та апаратних засобах, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням	
Вміння вчитися і оволодівати сучасними знаннями, генерувати нові ідеї (креативність), демонструвати розвинуту творчу уяву, працювати в команді та автономно, працювати в міжнародному контексті, діяти соціально відповідально та свідомо, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт	ПРН – 07
Здатність здійснювати пошук, аналіз та оброблення інформації з різних джерел, аналізуючи та надаючи критичну та розповідну форму отриманим відомостям Здатність відповідально ставитися до джерел інформації, самостійно приймати рішення, досягати поставленої мети. Уміння виокремлювати основні етапи розвитку світової культури, виділяти та обґрунтовувати загальну специфіку культурно-історичних процесів, аналізувати актуальний стан і тенденції розвитку культури, впроваджувати український та зарубіжний культурологічний досвід	ПРН – 08

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни «Стародавній світ: історія, людина, суспільство» є: практичні заняття, модульні контрольні роботи, іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступи на практичних заняттях тощо.

Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних заняттях, консультаціях.

Форма модульного контролю: письмові контрольні роботи. Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

(Модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота									Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
05	10	10	10	05	05	05				

(Модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота									Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	...	50	100
10	05	10	05	05	05	05	05			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	6	30	6	30
Тестування	1	20	1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмові відповіді на теоретичні питання, різних рівнів складності. За кожен правильну відповідь на 3 теоретичні завдання студент може отримати від 10 до 20 балів максимум. До модульної контрольної роботи допускаються студенти, як відвідали не менше 90 % аудиторних занять (або відпрацювали пропущені заняття на консультаціях) і отримали не менше 60 % від можливої кількості балів за поточну роботу.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	Студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення навчальних першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
B	82-89	добре	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, вільно володіє державною мовою; але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного завдання
C	74-81		
D	64-73	задовільно	Студент в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у студента невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю
E	60-63		
FX	35-59	незадовільно	Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані
F	0-34		

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Вступ до курсу. Етимологія ключових понять.

Термін «історія»: виникнення та еволюція.

Зміст і завдання історії, її зв'язок з іншими науками. Історія, суспільство, людина. Поняття «історичне джерело». Системи класифікації джерел. Наукова критика джерел. Спеціальні історичні дисципліни. Загальнонаукові принципи вивчення історичного минулого. Проблема об'єктивізму в процесі історичного пізнання. Проблема правди в історії. Принцип історизму. Історичні категорії і поняття. Методологія історії.

Поняття «цивілізація» та її ознаки. Загальна характеристика поглядів світової науки на цивілізацію, темпи її розвитку. Давні цивілізації за концепцією А.Тойнбі. Цивіліологія.

Тема 2. Загальна характеристика первісної епохи.

Хронологія первісної доби. Етапи процесу антропогенезу. Дискусії з приводу прабатьківщини людства. Поява людини сучасного біологічного та фізіологічного типу. Археологічні періодизація історії людства (палеоліт, мезоліт, неоліт, доба металів).

Етапи процесу соціогенезу. Роль праці у процесі формування людини. Психологія людини первісної доби. Концепція Л.Леві-Брюля. Утилітарність, релігійність, моральність та естетика мислення первісної людини.

Льодовикові періоди. Використання, видобування та збереження вогню. Кліматичні зміни. Поява сучасної флори та фауни. Спеціалізація господарської діяльності. Доместикація собаки. Активізація рибальства та будівництво човнів.

Неолітична революція та її прояви. Перехід від привласнюючих до відтворюючих форм господарської діяльності. Соціальні трансформації. Початок використання металевих (мідних) знарядь праці.

Формування первісних релігійних вірувань (анімізм, тотемізм, фетишизм, магія, шаманізм). Поява та поширення культу мертвих. Поява масових могильників та формування поховального обряду. Обряд ініціації. Формування первинних міфологічних уявлень. Сутність міфу та його характерні риси. Логіка міфологічного мислення. Міф і магія. Людина і община: міф як заперечення індивідуальності і свободи. Соціокультурні функції міфу.

Тема 3. Стародавній Схід як історико-культурний простір.

Географічний, історичний та культурологічний зміст поняття «Давній Схід». Головні джерела вивчення культур Давнього Сходу. Археологічні знахідки. Писемні джерела. Давній Схід як провідна зона випереджаючого цивілізаційного розвитку. Соціокультурні особливості Стародавнього Сходу. Значення Сходу для розвитку світової цивілізації та культури. Основні вектори політичних змін. Від поселення і міста-держави до світових імперій. Розквіт і занепад великих імперій на Сході: причини і наслідки.

Основні етапи розвитку орієнталістських досліджень. Початок археологічних досліджень на Сході. Перші успіхи в розшифровці давньосхідної писемності. Основні досягнення класичного етапу орієнталістських досліджень. Вивчення культур Давнього Сходу у 1920-1930-х рр. Посилення локальності орієнтології в 1950-1980-х рр. Переосмислення класичної орієнталістської спадщини і перспективні напрями досліджень на сучасному етапі.

Особливості економічного устрою давньосхідних цивілізацій. «Річкові цивілізації». Економічний розвиток і технологічний прогрес на Давньому Сході наприкінці IV — I тис. до н.е. Місце і роль рабства в економічному розвитку. Еволюція рабства та системи примусу. Революція «висьового часу» на Давньому Сході. Економіко-політичні та філософські наслідки революції «висьового часу». Висока культура землеробства. Високий рівень розвитку ремісничого виробництва.

Тема 4. Цивілізація стародавнього Єгипту.

Хронологія давньоєгипетської історії.

Геокліматичні умови на території Єгипту. Розливи Нілу. Складення етнічного типу. Історіографічна таксономія Єгипетської культури жерця Менефона. Сучасна наукова хронологія культури Єгипту. Створення номів. Виникнення царств Верхнього та Нижнього Єгипту. Особливості давньоєгипетської цивілізації.

«Нульова» династія. Об'єднання Єгипту (кінець IV тис. до н.е.). Абідос і Мемфіс як політичні та культурні центри Єгипту. Складення культу мертвих — перші ритуали та технології муміфікації. Виникнення ієрогліфічної писемності.

Оформлення державного строю та станової системи. Посилення централізації країни. Фараон як деспот і як духовний володар країни. Місце і роль жінки в давньоєгипетській цивілізації. Економічний розвиток Давнього Єгипту. Децентралізація та нове об'єднання Єгипту. Економіко-політичні зміни.

Нове об'єднання держави навколо Фів. Завоювання та військові успіхи. Нового царства. Аменхотеп IV та його релігійна реформа. Трансформації інститутів влади. Саїс — нова столиця Єгипту. Завоювання Єгипту персами та греками. Птолемеївський період: геополітика, господарський розвиток.

Тема 5. Цивілізації стародавньої Месопотамії.

Хронологія історії стародавньої Месопотамії.

Цивілізація шумерів та аккадців. Гіпотези про походження шумерів. Хасунсько-самарський, халафський, убадійський, урукський періоди доцивілізаційного розвитку Шумеру та їх культурні досягнення. Кліматичні особливості, іригаційна система та агротехніка Шумеру III тис. до н.е. Міста-держави: Ереду, Ур, Урук, Ларс, Ніппур тощо. Розвиток ремісничого виробництва. Міжнародні стосунки. Шумерсько-Аккадське царство та його роль в історії Шумеру.

Політична історія Давньовавилонського царства. Розвиток сільського господарства, ремесел і торгівлі. Початок переходу до залізного віку. Становлення класичного рабства. Закони Хамурапі. Вавилонське царство під владою халдеїв та Ассирії. Виникнення та загибель Нововавилонського царства. Особливості політичного устрою. Іригаційні досягнення Нововавилонського царства. Розквіт сільського господарства. Пом'якшення становища рабів. Забудова Нового Вавилону часів Навуходоносара II.

Виникнення та розширення Ассирійського царства на початку II тис. до н.е. Характер зовнішньої експансії. Середньоассирійський період. Зведення законів. Створення Новоассирійського царства. Загарбницькі походи та територіальні захвати. Реформи Тиглатпаласара III. Регулярна армія Ассирії та її озброєння. Організація «царевої пошти».

Тема 6. Давні цивілізації Близького та Середнього Сходу.

Хронологія близькосхідних та давньоперської цивілізацій.

Геокліматичні умови формування та розвитку культур Сирії та Палестини. Культури докласового суспільства (від верхнього палеоліту до 3000 р. до н.е.). Докерамічне поселення Єрихон та його особливості. Ранньокласові міста-держави. Сирія у III-II тис. до н.е. Дамаск. Хурритська держава Мітанні. Сирійські держави в системі міжнародних відносин. Виникнення Ізраїльсько-Іудейського царства. Основні етапи історії Ізраїльсько-Іудейського царства. Геокліматичні умови формування та розвитку культури Фінікії. Фінікійські міста-держави: Бібл, Тир, Сидон. Іноземні завоювання Фінікії. Заснування фінікійських колоній. Карфаген. Ремесла та винахід пурпуру. Хети та Хетське царство. Особливості економічного та політичного розвитку. Роль Хетського царства в історії Давнього Сходу. Держава Урарту. Особливості економічного та політичного розвитку. Мідія, Лідія, Фрігія: політична історія та соціально-економічний розвиток.

Особливості цивілізаційного розвитку на території Ірану. Етнічна історія Давнього Ірану. Особливості економічного розвитку. Становлення державності на території Давнього Ірану. Іран під владою іноземних держав. Утворення держави Ахеменидів. Перипетії її політичної історії. Адміністративно-господарський устрій Ахеменидської держави та її економічна політика. Будівництво доріг.

Тема 7. Давні цивілізації Індії та Далекого Сходу.

Хронологія давньоіндійської цивілізації.

Геокліматичні особливості давньоіндійської цивілізації. Етнічна історія Давньої Індії. Особливості давньоіндійської цивілізації. Мохенджо-Даро, Хараппа. Основні хвилі арійського завоювання. Господарський розвиток. Система каст та варн.

Хронологія давньокитайської цивілізації. Геокліматичні особливості формування давньокитайської культури. Етнічна історія давнього Китаю. Особливості давньокитайської цивілізації. Семіотико-символічна система світогляду.

Геокліматичні особливості формування давньояпонської цивілізації. Дискусії з приводу етнічного походження японців. Епоха «дзьомон». Культура айнів. Колонізація Японії вихідцями з Китаю та Кореї. Основні періоди в історії давньої Японії. Епоха «яйої». Галузі ремесла.

Модуль 2.

Тема 8. Античність як історико-культурний простір.

Етимологія термінів «Античність», «Аттична цивілізація», «Антикознавство», «Антична Європа», «вогнища античної цивілізації», «античний цивілізаційний простір». Сприйняття Античної цивілізації в різні історичні епохи. Географічна локація вогнищ Античної цивілізації та античного цивілізаційного простору. Походження назв «Еллада» та «Греція». Походження назви «Італія».

Процеси еллінізації та романізації стародавньої ойкумени (Європи, Західної Азії та Північної Африки). Варвари та варварський світ.

Загальні хронологічні межі античної історії. Синхронна таблиця хронологічних етапів давньогрецької та давньоримської історії. Вживання альтернативних назв щодо окремих періодів давньогрецької та давньоримської історії. Зв'язок з археологічною періодизацією. Природні ресурси та демографічні показники Античної цивілізації.

Місце Античності у всесвітньо-історичному процесі. Історико-культурна спадщина Античної цивілізації та її прояви у різних сферах життя. Прямі та опосередковані «спадкоємці» здобутків Античної цивілізації. Антична археологія: здобутки та недоліки. Провідні відкриття археологів.

Тема 9. Егейський період давньогрецької історії.

Зародження першої цивілізації у Європі в акваторії Егейського моря. Кікладські острови та їх мешканці. Археологічні відкриття на острові Крит. Артур Еванс. Палац Міноса у Кноссі. Зв'язок між археологією та міфологією. Запровадження назв «Мінойська цивілізація» та «цивілізація палаців». Хронологія Критської (Мінойської) цивілізації. Ранньомінойський період історії Криту. Середньомінойський період історії Криту. Пізньомінойський період історії Криту. Палацові комплекси. Цар Мінос та встановлення режиму таласократії в Егейському морі. Раптовий занепад та крах мінойської цивілізації. Природна катастрофа та зовнішні вторгнення. Платон та легенда про Атлантиду.

Мікенська (Елладська) цивілізація на Пелопоннесі. Ранньоелладський період історії. Поселення в Лерні. Переселення ахейців. Середньоелладський період історії. Розкопки у Мікенах. Генріх Шліман. Пізньоелладський період історії. Експансія ахейців на Крит та до Малої Азії. Троянська війна (міф та археологія). Нова хвиля переселення грецьких племен (дорійці, іонійці, еолійці). Спустошення та занепад Ахейської Греції. Нові підходи в оцінці дорійського вторгнення та його наслідків. Поширення культури обробітку заліза.

Тема 10. Передполісний та Архаїчний періоди давньогрецької історії.

Використання альтернативних назв періоду: «Гомерівський», «Темні століття». Поеми Гомера як історичне джерело. Сутність «Гомерівського питання». Родоплемінний характер передполісного суспільства. Політична організація Гомерівського суспільства: гомерівські басилеї (царі) поетичні перебільшення та історична реальність, рада старійшин, влада народу та повноваження народних зборів. Роль військової організації Гомерівського суспільства. Сутність поняття «військова демократія».

Архаїчна революція та її прояви. Зародження полісної системи. Поняття поліс та його сутність. Соціальна спрямованість полісної системи. Категорії громадян та негромадян полісу: їх права та обов'язки. Полісна ідеологія та її складові (ісономія, автаркія, колективізм, сприйняття свободи, локальний патріотизм, прояви консерватизму). Поява першого письмового законодавства: досягнення та недоліки. Ранньогрецька тиранія (Фідон, Кіпсел, Періандр, Полікрат та ін.). Специфіка спартанської системи виховання (агоге). Поява першого письмового законодавства: закони Драконта. Колонізація як явище. Причини давньогрецької колонізації. Напрямки давньогрецької колонізації. Процедура виведення колоній. Налагодження стосунків із місцевим населенням. Наслідки колонізаційного руху.

Тема 11. Класичний період давньогрецької історії.

Греко-перські війни та їх наслідки. Внутрішня політика Перікла. Інтелектуальний гурток Перікла (учасники, ідеї). Перікл та Аспасія. Пелопоннеська війна та її наслідки. Прояви кризи давньогрецької полісної системи: господарський занепад, перерозподіл власності, зменшення числа громадян, ревізія полісної ідеології, поширення космополітизму, соціальні заворушення, зміна ставлення до військового обов'язку, поширення найманства, відновлення тиранії (молодша тиранія). Пошук виходу з кризи: концепції «ідеальної держави» Платона та Аристотеля. Панелліністична концепція Ісократів. Етапи македонської експансії до грецького світу: Священна війна та Херонейська битва. Загальногрецький Коринфський конгрес та його рішення. Смерть Філіпа II та прихід до влади Олександра Македонського.

Тема 12. Елліністична цивілізація.

Політична та військова підготовка до греко-македонської військової експансії на Схід. Співвідношення сил сторін конфлікту. Етапи експансії: похід у Малу Азію, Сирію та Єгипет, вторгнення до Месопотамії та похід у Мідію і Персиду, Середньоазійська та індійська кампанії. Наслідки походів Олександра Македонського. Утворення «світової імперії» та спроби її облаштування.

Війни діадохів та їх наслідки. Ліквідація прямих спадкоємців Олександра Македонського. Розподіл імперії та процес утворення елліністичних держав. Походження назв «Еллінізм», «Елліністична цивілізація». І.Дройзен. Сутність еллінізму, його географічні (три зони) та хронологічні межі (проблеми початку та однастайність у хронології закінчення епохи). Характеристика провідних держав елліністичного світу. Парфянська та римська військові експансії та крах елліністичного світу.

Тема 13. Етруски та царський період давньоримської історії.

Культури населення доримської Італії: Апеннінська культура, культура террамар, культура Каstellуччо, культура будівельників нурагів, культура Вілланова.

Гіпотези щодо походження та розселення етрусків. Досягнення та проблеми етрускології. Етруска конфедерація міст. Політичний та соціальний устрій етрусського суспільства. Зовнішня політика етрусків. Етруска колонізація. Господарський розвиток.

Топографія міста Рим. Легенда про заснування Риму. Міф про Рому. Археологічні відомості про заснування Риму. Характеристика правління давньоримських царів. Ліквідація монархії та встановлення республіканського режиму. Суспільно-політичний устрій царського Риму: функціональні обов'язки царів, сенату, народних зборів. Патриції та плебеї царського Риму. Система патронату та клієнти. Раби та їх експлуатація.

Тема 14. Республіканський період давньоримської історії.

Стисла характеристика епохи. Політична та суспільна організація Римської республіки (S.P.Q.R.). Ординарні та екстраординарні республіканські магістратури. Зміст поняття «римське громадянство»: права, привілеї, обов'язки. Еволюція давньоримської соціальної системи: боротьба плебеїв з патриціями. Етапи завоювання римлянами Італії: конфронтація з етрусками, навала галів, утворення Латинської федерації, Самнітські війни, завоювання грецьких колоній Південної Італії. Цар Пірр та «піррова перемога». Конфронтація з Карфагеном Криза полісного устрою та системи цінностей. Криза республіканського режиму. Епоха Юлія Цезаря.

Тема 15. Імперський період давньоримської історії.

Принципат як політичний режим: його ознаки та прояви. Зростання ролі імператора при збереженні республіканських традицій («республіканська монархія»). Принципат Октавіана Августа. Принципат представників династії Юліїв-Клавдіїв. Принципат представників династії Антонінів – «золоте століття» імператорського Риму. Криза Римської імперії.

Домінат як політичний режим: його ознаки та прояви. Домінат Константина Великого. Конфронтація з варварським світом. Язичницький ренесанс за роки правління імператора Юліана Відступника.

Дискусії з приводу початку існування Східно-Римської (Ромейської) імперії. Трансформація Ромейської імперії у Візантію. Уособлення Західної Римської імперії.

Падіння Риму у 410 р. Початковий процес утворення варварських королівств. Вторгнення гунів на чолі з Аттілою. Захоплення Риму вандалами у 455 р. Вандалізм.

Перехід до доби Середньовіччя. Дискусії з приводу причин падіння Західної Римської імперії.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Вступ до курсу. Етимологія ключових понять	6	2	-			4
Тема 2. Загальна характеристика первісної епохи.	12	2	4			6
Тема 3. Стародавній Схід як історико-культурний простір	6	2	-			4
Тема 4. Цивілізація стародавнього Єгипту	12	4	2			6
Тема 5. Цивілізації стародавньої Месопотамії	12	4	2			6
Тема 6. Давні цивілізації Близького та Середнього Сходу	12	4	2			6
Тема 7. Давні цивілізації Індії та Далекого Сходу	12	4	2			6
Модульна контрольна робота № 1	2	2	-			-
Разом за модуль	74	24	12			38
Модуль 2						
Тема 8. Античність як історико-культурний простір	6	2	-			4
Тема 9. Егейський період давньогрецької історії	8	2	2			4
Тема 10. Передполісний та Архаїчний періоди давньогрецької історії	8	4	-			4
Тема 11. Класичний період давньогрецької історії	12	4	2			6
Тема 12. Елліністична цивілізація	8	2	2			4
Тема 13. Етруски та царський період давньоримської історії	8	2	2			4
Тема 14. Республіканський період давньоримської історії	12	4	2			6
Тема 15. Імперський період давньоримської історії	12	4	2			6
Модульна контрольна робота № 2	2	2	-			-
Разом за модуль	76	26	12			38
Разом за семестр	150	50	24			76

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Вступ до курсу. Етимологія ключових понять	16	2	-			14
Тема 2. Загальна характеристика первісної епохи	16	2	-			14
Тема 3. Цивілізації стародавнього Єгипту та Месопотамії	22	-	2			20
Тема 4. Давні цивілізації Близького, Середнього та Далекого Сходу	20	2	-			18
Разом за модуль	74	6	2			66
Модуль 2						
Тема 5. Егейський період давньогрецької історії	14	-	2			12
Тема 6. Передполісний та Архаїчний періоди давньогрецької історії	12	2	-			10
Тема 7. Класичний період давньогрецької історії	12	2	-			10
Тема 8. Елліністична цивілізація	14	-	2			12
Тема 9. Етруски, царський та республіканський періоди давньоримської історії	12	2	-			10
Тема 10. Імперський період давньоримської історії	12	2	-			10
Разом за модуль	76	8	4			64
Разом за семестр	150	14	6			130

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1			
1	Стадія ранньопервісної общини	2	-
2	Стадія пізньородової общини	2	-
3	Розвиток та досягнення єгиптології	2	-
4	Розвиток та досягнення шумерології та ассірології	2	2
5	Перська імперія – взірць давньосхідного деспотизму	2	
6	Індська цивілізація	2	-
Разом за модуль		12	2

Модуль 2			
1	Мікенська (Елладська цивілізація)	2	2
2	Розквіт полісної системи	2	-
3	Криза давньогрецької полісної системи	2	2
4	Цивілізація етрусків	2	-
5	Етапи становлення Римської Середземноморської держави	2	-
6	Криза Римської імперії у III ст.	2	-
Разом за модуль		12	4
Разом за семестр		24	6

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота студента під час вивчення курсу «Стародавній світ: історія, людина суспільство» здійснюється за напрямами:

- організаційно-методична робота в бібліотеці;
- опрацювання джерел, підручників і навчальних посібників, монографій, енциклопедій та словників;
- конспектування літератури згідно з тематичним планом лекцій;
- опрацювання лекційного матеріалу;
- реферування наукових статей та інших друкованих джерел;
- написання рефератів, творчих і дослідницьких робіт;
- перегляд і рецензування художніх і документальних фільмів;
- підготовка виступів на семінарах, конференціях, участь в ділових іграх тощо;
- підготовка до заліку з навчального курсу.

Частина самостійної роботи студентів з курсу здійснюється у вигляді опрацювання матеріалу з метою написання реферату (есе) на запропоновану проблематику.

Форма контролю: прилюдний захист реферату.

Орієнтовний перелік тем:

№ з/п	Назва теми	Форма опитування
Модуль 1		
1	Походження людини та її прабатьківщини	Реферат
2	Людина і природа в первісному суспільстві	
3	Рабство в житті давньосхідних суспільств	
4	Варварство і цивілізація в уявленнях стародавніх китайців (єгиптян, месопотамців, індійців – на вибір студента)	
5	Зародження і поширення стародавніх східних релігій: індуїзм (буддизм, конфуціанство, даосизм – на вибір студента)	
6	Місце та роль жінки в давньосхідному суспільстві	
7	Спадщина давньосхідних цивілізацій і сучасність	
8	Хронологія і проблеми датування палеоісторії	
9	Хронологія і проблеми датування подій давньосхідної історії	
10	Географія та демографія давньосхідної історії	
11	Актуальні проблеми викладання історії стародавнього Сходу у сучасній школі	
12	Держава та людина на Сході	
13	Увага! Студент може запропонувати свою власну тему, але в межах хронології стародавнього світу.	
Модуль 2		
1	Рабство в житті античних суспільств	Реферат
2	Варварство і цивілізація в уявленнях стародавніх греків та римлян	
3	Місце та роль жінки в античному суспільстві	
4	Рим і Греція: проблема культурних контактів	
5	Спадщина античної цивілізації і сучасність	

6	Культурно-історичне значення римського права
7	Християнство та антична культурна спадщина
8	Дискусії з проблем розвитку елліністичної цивілізації
9	Дискусії щодо виникнення держави у Римі.
10	Дослідження системи принципату.
11	Дослідження системи домініату
12	Хронологія і проблеми датування подій античної історії
13	Географія та демографія античної історії
14	Актуальні проблеми викладання історії Античності у сучасній школі
15	Увага! Студент може запропонувати свою власну тему, але в межах хронології стародавнього світу

6.5. Перелік питань для підсумкового контролю

1. Вступ до курсу. Етимологія ключових понять.
2. Поняття «цивілізація». Цивіліологія.
3. Періодизація первісної епохи.
4. Проблема праатьківщини людства.
5. Процес антропогенезу.
6. Процес психогенезу. Ментальність первісної людини.
7. Процес етногенезу.
8. Процес соціогенезу.
9. Стародавній Схід як історико-культурний простір.
10. Джерела вивчення давньосхідних цивілізацій.
11. Історія розвитку орієнталістики. Поняття «річкові цивілізації».
12. Характер та особливості давньосхідного рабства.
13. Особливості держави на Давньому Сході.
14. Раннє та Давнє царства на території Єгипту.
15. Розквіт давньоєгипетської цивілізації в добу Середнього царства.
16. Нове та Пізнє царства на території Єгипту.
17. Шумер та Аккад – перші держави стародавньої Месопотамії.
18. Стародавня Вавилонія.
19. Стародавня Ассирія. Утворення першої «світової імперії».
20. Нововавилонське царство.
21. Цивілізація хеттів.
22. Держава Урарту.
23. Сирія, Фінікія та Палестина у давнину.
24. Елам та Мідія – перші держави на території Ірану.
25. Перська держава Ахеменідів.
26. Індська цивілізація. Мохенджо-Даро та Хараппа.
27. Імперія Маур`їв.
28. Держава Шан-Інь у Китаї.
29. Період Чжоу та Чжань-Го в історії Китаю.
30. Імперія Цінь та династія Хань в Китаї.
31. Специфіка розвитку давньої Японії.
32. Античність як епоха. Етимологія ключових понять.
33. Матеріальні (вкопні) джерела інформації з вивчення Античної цивілізації.
34. Усні та письмові джерела інформації з вивчення Античної цивілізації.
35. Параметри давньогрецької цивілізації.
36. Критська (Мінойська) цивілізація.
37. Мікенська (Елладська) цивілізація.
38. Передполісний період давньогрецької історії.
39. Політична, військова та судова організація суспільства Передполісного періоду.
40. Прояви «Архаїчної революції» у давньогрецькому світі.
41. Давньогрецький поліс та полісна ідеологія.

42. Архаїчна Спарта.
43. Архаїчні Афіни та Аттика.
44. Велика грецька колонізація.
45. Греко-перські (Мідійські) війни.
46. Давньогрецький світ в період Пентеконтаетії.
47. Епоха Перікла в Афінах.
48. Пелопоннеська війна: передумови, етапи, наслідки.
49. Етапи македонської експансії до грецького світу.
50. Греко-македонська експансія на Схід.
51. Сутність Еллінізму, географічні та хронологічні межі Елліністичної цивілізації.
52. Держави елліністичного Заходу та Сходу.
53. Параметри давньоримської цивілізації.
54. Гіпотези щодо походження етрусків. Досягнення та проблеми етрускології.
55. Заснування Риму. Загальна характеристика правління давньоримських царів.
56. Політична організація Римської республіки. Зміст поняття «римське громадянство».
57. Пунічні війни.
58. Суспільно-політичний розвиток Римської республіки.
59. Принципат як політичний режим.
60. Суспільно-політичний розвиток ранньої Римської імперії.
61. Криза Римської імперії у III ст.
62. Домінат як політичний режим.
63. Суспільно-політичний розвиток пізньої Римської імперії.
64. Варваризація римлян та романізація германців.
65. Східна Римська (Ромейська) імперія у V ст.
66. Західна Римська імперія у V ст. та процес її падіння.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: фрагменти публікацій, джерельної літератури, що сприяють формуванню повного уявлення про культурний феномен; візуальний ряд (репродукції). Картографічний матеріал.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів (ноутбук, проектор).

Програмне забезпечення: доступ до мережі Інтернет, система електронного навчання Moodle, корпоративна пошта, Viber.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Балух В.О., Макар Ю.І. Історія Стародавньої Греції: курс лекцій. - Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 420 с.
2. Балух В.О., Коцур В.П. Історія Стародавнього Риму: курс лекцій. - Чернівці: Книги XXI, 2005. – 680 с.
3. Гроссман Ю. Історія стародавнього світу : Практикум. – Львів : Вища шк.: Вид-во при Львів. ун-ті, 1985.
4. Історія стародавнього світу. – Частина 2. / За ред. Крушкол Ю.С. К.: Вища школа, 1976. – 414 с.
5. Крижанівський О.П. Історія стародавнього Сходу. – Київ: Либідь, 2001. – 590 с.
6. Лісовий І.А. Античний світ у термінах, іменах і назвах. - Львів, 1988.
7. Першці А. І. Історія первісного суспільства . – К. : Вищ. шк., 1980. – 224 с.
8. Петrenchко О. Історія Стародавнього Риму. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. – 576 с.
9. Сегеда С. Антропологія : навч. посібн. – К. : Либідь, 2001. –336 с.
10. Станко В. Н. Історія первісного суспільства. – К. : Либідь, 1999. – 239 с
11. Welch K. The Romans. Sydney, 1997.

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібно підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібно підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібно підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібно підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)